

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) <http://www.imkby.gr> - (e-mail) info@imkby.gr

Άριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/537

Έν Καισαριανή τῇ 13ῃ Νοεμβρίου 2024

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 307η

Θέμα : « Μπούλινγκ καί Έφηβική βία»

Πρός

τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αἰδεσιμ(ολογι)ωτάτους

Πρεσβυτέρους

τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους

τόν Ἱερολογιώτατο Διάκονο

καί τίς Ὀσιώτατες Μοναχές

τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ

Τί εἶναι τό bullying (μπούλινγκ)*

Μέ το φαινόμενο άρχισε νά ασχολείται συστηματικά τή δεκαετία τοῦ 1970 ὁ Σουηδός-Νορβηγός ψυχολόγος Ντάν Όλβέους τό βιβλίο τοῦ Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys (στίς Η.Π.Α. κυκλοφόρησε τό 1978) θεωρεῖται ἡ πρώτη ἐπιστημονική μελέτη γιά τό θέμα. Ὁ Όλβέους περιγράφει τόν ἐκφοβισμό ὡς ἀνεπιθύμητη ἐπιθετική συμπεριφορά μέ ἐπαναληπτικότητα στήν ὁποία παρατηρεῖται μία ἀνισορροπία δύναμης καί ἰσχύος μεταξύ θύματος καί θύτη. Ἡ ἐπιστημονική κοινότητα συνέχισε νά μελετᾷ τό φαινόμενο προσθέτοντας στόν ὁρισμό καί ἄλλες παραμέτρους ὅπως ὅτι τό ἄτομο πού δέχεται τήν ἐπιθετική συμπεριφορά δέν τήν ἔχει προκαλέσει ὅτι ὁ θύτης εἶναι πιό δυνατός εἴτε ὡς προσωπικότητα εἴτε ὡς πρός τήν σωματική διαπλάση ὅτι στόχος τοῦ θύτη εἶναι ἡ πρόκληση σωματικῆς ἢ ψυχολογικῆς βλάβης στό θύμα καί, τέλος, ὅτι καί τά δύο ἄτομα ἀνήκουν στήν ἴδια κοινωνική ὁμάδα.

Ἐπειδή τό θέμα ἀπασχολεῖ θά προσπαθήσουμε νά ἐνημερώσουμε εὐσύννοπτα ἀπαντώντας σέ μερικές ἐρωτήσεις.

1. Ποιές συμπεριφορές θεωροῦνται bullying

Ὡς μορφές σχολικοῦ ἐκφοβισμοῦ καί βίας διακρίνονται ἡ ψυχολογική καί σωματική, συχνά δέ συνοδεύονται ἀπό ρατσιστικά ὁμοφοβικά ἢ καί σεξουαλικά χαρακτηριστικά. Ἐπίσης μέγας ἀριθμός περιστατικῶν λαμβάνουν χώρα στό διαδίκτυο, ὁπότε τότε πρόκειται γιά τό διαδικτυακό bullying. Ὁ ἐκφοβισμός ἀνήκει στίς ἐπιθετικές συμπεριφορές καί ἐκφράζεται μέ σωματική βία, (σπρώξιμο δάγκωμα, χτύπημα) μέ τόν κοινωνικό ἀποκλεισμό τοῦ θύματος ἀπό σχολικές καί κοινωνικές δραστηριότητες, μέ λεκτική βία (ἀπειλές, βρισιές, ἐκβιασμούς) διάδοση φημῶν, καταστροφή προσωπικῶν ἀντικειμένων, σεξουαλική παρενοχλήση ἢ κακοποιήση καί ἄλλα.

2. Πώς μπορώ να καταλάβω ότι τό παιδί μου είναι θύτης;

Πώς μπορώ να καταλάβω ότι είναι θύμα;

Στήν έκφοβιστική βία μεταξύ τών παιδιών δέν υπάρχουν αυτό πού λέμε στήν ιατρική «παθογνωμικά» σημεία, δέν υπάρχουν δηλαδή σημάδια, στάσεις, συμπεριφορές πού άπαξ καί έμφανιστούν είναι σίγουρο ότι ένα παιδί είναι θύμα ή δράστης βίας ή έκφοβισμού. Τό ότι ένδεχομένως από διάφορες πλευρές προβάλλονται σήμερα κάποια άκρως άναξιόπιστα «τέστ» ή «μεθοδολογίες» διαπίστωσης του άν ένα παιδί σχετίστηκε μέ τόν έναν ή μέ τόν άλλον τρόπο μέ βία συμβάντα, είναι άπλως μία έπικοινωνιακή «φούσκα» πού στερεΐται έπιστημονικής τεκμηριώσης. Όπως αντίστοιχα καί ή δημόσια συζητήση περί ποσοτικής έκρηξης κρουσμάτων ανήλικης παραβατικότητας στή χώρα μας, ή όποία από τά διαθέσιμα στοιχεΐα άποδεικνύεται άνακριβής καί παραπλανητική. Κι' αυτό έχει σημασία, γιατί από τίς διαθέσιμες μετρήσεις προκύπτει ότι ή βία ανάμεσα στά παιδιά στή χώρα μας είναι ένα μάλλον άσύνηθες φαινόμενο καί σίγουρα ή Ελλάδα είναι πολύ χαμηλά σέ συχνότητα τέτοιων φαινομένων σχέση μέ τίς περισσότερες χώρες τής Εύρωπαϊκής Ένωσης. Όπότε τό σημαντικότερο έργαλεΐο πού διαθέτει ένας γονιός γιά να μπορέσει να καταλάβει ότι τό παιδί του έχει τυχόν έμπλακεΐ σέ μία τέτοια -μάλλον σπάνια- κατάσταση είναι κυρίως ή έπικοινωνία μέ τό ίδιο του τό παιδί: μόνο όταν τό οικογενειακό κλίμα προάγει τή δυνατότητα του παιδιού να μπορεί να μιλήσει μέ τόν γονιό του γιά όσα του συμβαίνουν, μόνο τότε ό γονιός θα μάθει, καί θα μάθει έγκαίρως. Συνεπώς ή καλλιέργεια ενός οικογενειακού κλίματος έπικοινωνίας στό πλαίσιο του όποίου τά παιδιά δέν φοβούνται να έκμυστηρευτούν άκόμη καί τραυματικές τους έμπειρίες, άκόμα καί πράξεις

τους πού νιώθουν ότι δέν τά τιμοῦν, εἶναι ἡ «*βασιλική* *ὁδός*» γιά νά καταλάβουμε ἂν ἓνα παιδί ἔχει ἐμπλακεῖ σέ βίαια συμβάντα εἴτε ὡς δράστης εἴτε ὡς θύμα. Καί, περισσότερο κι ἀπό το νά μάθουμε, τό κλίμα ἐλευθερίας καί ἐμπιστοσύνης στην οἰκογενειακή ἐπικοινωνία θά μᾶς δώσει καί τόν τρόπο νά παρέμβουμε ἀποτελεσματικά γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν φαινομένων αὐτῶν καί τῶν ἐπιπτώσεών τους, πρωτίστως συζητώντας μέ τό ἴδιο τό παιδί μας,

Φυσικά, συμπεριφορές ὅπως ἡ ἀπόσυρση, ἡ ἀποφυγή τῶν κοινωνικῶν συναναστροφῶν ἢ ἄκομα καί ὁ φόβος νά πάει τό παιδί στό σχολεῖο ἢ σέ ἄλλα παιδιά κοινωνικοποίησής του μέ συνομηλίκους, ἡ ὑπερευαισθησία στήν ἀντίδρασή του σέ καθημερινές καταστάσεις, εἶναι περιστάσεις πού ὀφείλουν νά ἐπισημανθοῦν καί νά διερευνηθοῦν, χωρίς, ὡστόσο, κατ' ἀνάγκη νά σηματοδοτοῦν ὑποχρεωτικά καί μονοσήμαντα ἔκθεση τοῦ παιδιοῦ σέ ἐκφοβιστική βία. Ἐπιπροσθέτως, ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ διεθνῶς ἀποδεκτές γνώσης καί τά φαινόμενα τῆς ἐκφοβιστικῆς βίας ἔχουν ἀλλάξει πολύ τίς τελευταῖες δύο δεκαετίες. Ἔτσι, ἐκεῖ πού παλαιότερα ἀναφέρονταν διάφορα «*προφίλ*» τῶν θυμάτων bullying (τό «*συνεσταλμένο*» κοινωνικά παιδί, τό «*σπασικλάκι*», τό παιδί μέ κάποιες σωματικές δυσμορφίες ἢ συμπεριφορικές δυσκολίες, σήμερα γνωρίζουμε πλέον ὅτι, τοῦλάχιστον στά ἀνεπτυγμένα κράτη, τά κύρια παιδιά ἀνάπτυξης ἐκφοβιστικῶν πρακτικῶν εἶναι ὁ σεξουαλικός προσανατολισμός καί ἡ ταυτότητα τοῦ φύλου τῶν παιδιῶν καί ἐφήβων τοῦ ΛΟΑΤΚΙ+ (κοινότητες ἐναλλακτικοῦ σεξουαλικοῦ προσανατολισμοῦ) φάσματος, ἡ ἐθνική καί ἐθνοτική ταυτότητα τῶν παιδιῶν τῶν μειονοτήτων. Ὡσαύτως, ἄλλαξε καί ἡ διεθνῶς ἡ παραδεκτή ἀντίληψη γιά τό «*προφίλ*» τῶν δραστῶν: ἐκεῖ πού παλαιότερα περιορίζονταν στό παιδί πού κάποτε ἦταν θύμα καί μεγαλώνοντας μετατράπηκε σέ δράστη καί στό παιδί μιᾶς οἰκογένειας

μᾶλλον εὐπορης καί εὐκατάστατης, ἀλλά ἀδιάφορης γιά τήν ἐκμάθηση ὀρίων καί ὑποχρεώσεων στά παιδιά της, σήμερα οἱ «*τυπολογίες*» αὐτές τείνουν νά ἐγκαταλειφθοῦν, καθὼς γίνεται ἀντιληπτό ὅτι πρακτικῶς οἱ δράστες ἀνήκουν δυνητικά σέ κάθε ὑποομάδα τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ.

Τό θύμα ἐκφοβισμοῦ ἀπομονώνεται μέσα στήν τάξη ἢ τήν αὐλή, νιώθει ἀδύναμο νά ἀντιμετωπίσει τήν καταστάση καί μπορεῖ νά «*τρέχει*» ἐκλιπαρώνοντας τήν προσοχή τοῦ θύτη. Ἐπί τῆς οὐσίας, εἶναι στό ἔλεος τοῦ θύτη. Τά συναισθήματα τοῦ θύματος εἶναι φόβος, ντροπή, αἶσθημα ἀδυναμίας καί ἀβοηθησίας. Ὁ γονέας θά καταλάβει ἀπό τήν συμπεριφορά καί τήν συναισθηματική κατάσταση τοῦ παιδίου του ἂν βρίσκεται σέ αὐτή τή θέση. Ἀπό τήν ἄλλη ὁ θύτης συνήθως εἶναι «*διάσημος*» στό σχολεῖο, προκλητικός καί ἀντιδραστικός. Ἀπολαμβάνει τήν προσοχή πού τοῦ δείχνουν οἱ ὑπόλοιποι καί προσπαθεῖ νά κρατήσῃ μέ κάθε τρόπο αὐτή τήν προσοχή. Εἶναι ἀπόλυτος/η στίς ἀπόψεις του καί μονοδιάστατος/η στόν τρόπο ἀντίληψης μιᾶς κατάστασης. Συνήθως, ὅμως, ἀπό πίσω κρύβεται ἀνασφάλεια καί χαμηλή αὐτοεκτίμηση. Τό παιδί-θύτης ἔχει τήν ἴδια συμπεριφορά καί στό σπίτι καί τό βασικό πρόβλημα εἶναι ὅτι ἡ στάση ἀπέναντι στά ὅρια, ὅπου ἐπιδεικνύει ἐναντίωση, ἄρνηση καί ἀδιαφορία ὡς πρός αὐτά.

* * * * *

3. Ποιές συμπεριφορές δέν θεωροῦνται bullying. Πῶς μποροῦμε νά διαχωρίσουμε τόν καυγά ἢ τό πείραγμα μεταξύ τῶν παιδιῶν ἢ τῶν ἐφήβων ἀπό τόν ἐκφοβισμό.

Πολύ γρήγορα βαφτίζουμε συμπεριφορές παιδιῶν ὡς bullying θεωροῦμε τήν ἐπιθετική συμπεριφορά πού δέν εἶναι ἀπαραίτητα βίαιη, μπορεῖ, ὅμως, νά φτάσῃ καί στό ἐπίπεδο τῆς βίας. Ὅταν πρόκειται,

ώστόσο για μικρά σέ ηλικία παιδιά (προσχολική ηλικία καί τέσσερις πρῶτες τάξης τοῦ Δημοτικοῦ) συχνά ἡ ἀνάρμοστη συμπεριφορά ἀπορρέει ἀπό τήν ἔλλειψη κοινωνικῶν δεξιοτήτων. Για παράδειγμα μπορεῖ τό παιδί νά ἀκούσει καί νά κατανοήσῃ τόν ἄλλον; Μπορεῖ νά δείξῃ ἐνσυναίσθηση; Ἐχει τήν ἱκανότητα προσαρμογῆς στό κοινωνικό πλαίσιο; Διαθέτει τή δυνατότητα νά ὑπακούσῃ σέ κανόνες; Μπορεῖ, τέλος, νά ἐκφράσῃ τίς δικές του ἀνάγκες μέ σωστό τρόπο; Οἱ παραπάνω ἀδυναμίες καθιστοῦν τήν ἀλληλεπίδρασή του μέ τούς ἄλλους δυσλειτουργική καί τό ἴδιο ἐκδηλώνει συμπεριφορές ἀκόμα καί βίαιες. Ὅμως αὐτό δέν τόν καθιστᾷ θύτη.

Ἐνα ἄλλο κριτήριο, γιά νά διακρίνουμε πότε μία συμπεριφορά εἶναι ἐκφοβιστική καί πότε ὄχι, εἶναι τό πῶς ἐπιδρᾷ στό παιδί ἡ παρέμβαση τοῦ ἐνήλικα (ἐκπαιδευτικοῦ ἢ γονέα). Ἄν ἐκεῖνο δέχεται τό ὄριο καί τήν ἐπίπληξη, δείχνει μεταμέλεια καί προσπαθεῖ νά βελτιωθεῖ, ἡ ἀρχική του συμπεριφορά δέν μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ ὡς bullying. Τά παιδιά, γιά παράδειγμα, βγάζουν συχνά τό ἓνα στό ἄλλο παρατσούκλια. Αὐτό γιά νά χαρακτηριστεῖ ὡς bullying θά πρέπει νά ἔχει συστηματικότητα, τό παιδί νά τό ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς, ἂν καί θά τοῦ ἔχει καταστεῖ σαφές ὅτι αὐτό πληγώνει τόν συμμαθητή του.

Ἄς μήν ξεχνᾷμε ὅτι τά παιδιά τῆς πρωτοβάθμιας ἐκπαίδευσης καλοῦνται μέσα στό σχολικό πλαίσιο νά μάθουν νά λειτουργοῦν μέ κανόνες καί νά ἀποκτήσουν καινούργιες δεξιότητες.

* * * * *

4. Πῶς συνδέονται ἡ πανδημία καί ὁ ἐγκλεισμός μέ τήν ἐκδήλωση βίαιων συμπεριφορῶν ἐκ μέρους ἀνηλίκων;

Τά παιδιά πού βρίσκονται σήμερα στήν ἐφηβεία στή χώρα μας δέν ἔχουν νά θυμοῦνται ὅσον ἀφορᾷ τό ὑποκειμενικό τους βίωμα παρά μόνο μία ἀλληλουχία διαδοχικῶν καταστάσεων κρίσης καί ἐπικειμένων κακῶν:

οικονομική κρίση, άμέσως μετά ύγειονομική κρίση και άμέσως μετά γεωπολιτική κρίση. Δέν υπάρχει καθόλου στό βίωμά τους ή προσδοκία ενός καλύτερου αύριο. Έπιπροσθέτως, ή κυρίαρχη αφήγηση πού έπικράτησε σέ όλη τήν προηγούμενη 15ετία ήταν έξαιρετικά άτομικιστική, προτρέποντας τά παιδιά νά κοιτάξει τό καθένα τή δική του άτομική «σωτηρία» από τά δεινά πού έρχονται. Στή, δέ ύγειονομική κρίση είπαμε στά παιδιά νά αντιμετωπίζουν τόν άλλον άνθρωπο ως πηγή δυνητικοϋ θανάσιμου κινδύνου (και τόν ίδιο τους τόν έαυτό ως πηγή δυνητικά θανάσιμου κινδύνου για τούς αγαπημένους τους). Ώς έκ τούτου όλη τήν προηγούμενη δεκαετία τό κυρίαρχο αφήγημα προέτρεπε τά παιδιά νά αποεπενδύσουν συναισθηματικά από τόν άλλο, νά τόν θεωρήσουν ως ανταγωνιστή ή και απειλή, κίνδυνο. Αυτό, εύλογα, παράγει έπιθετικότητα και αναλγησία -κάτι πού, δυστυχώς, πολύ φοβάμαι ότι θά έπιδεινωθεϊ για παρόμοιους λόγους, αν έμπεδωθεϊ ένα κλίμα «ήθικοϋ πανικοϋ» περί τής ανήλικης παραβατικότητας και αρχίσει τό κάθε παιδί νά αντιμετωπίζει τό διπλανό του ως δυνητικό θύτη του: ό φοβισμένος πάντα έπιτίθεται σέ άτομικό και συλλογικό επίπεδο.

Ή πανδημία και ό έγκλωβισμός έπηρέασαν σίγουρα πολλές πτυχές τής ζωής μας, καθώς βιώσαμε κάτι πρωτόγνωρο. Ή έκδήλωση μιās ανθρώπινης συμπεριφορās είναι αποτέλεσμα τής αλληλεπίδρασης πολλών παραγόντων, πού σχετίζονται τόσο μέ τό άτομο όσο και μέ τό κοινωνικό πλαίσιο. Οί κρίσεις πού ζήσαμε τά τελευταϊα χρόνια, και ή ύγειονομική, αποτέλεσαν έναν από τούς παράγοντες κινδύνου για τήν έκδήλωση τής βίας, χωρίς νά αποτελούν γενεσιουργό παράγοντα. Πολλές κοινωνικές παθογένειες, παθογένειες πού προϋπήρχαν έκδηλώθηκαν μέ άφομή διάφορες κρίσεις. Άς μήν ξεχνάμε ότι ή βία δέν εμφανίζεται στό κενό ούτε φυσικά ξαφνικά.

Ἡ βία τίς περισσότερες περιπτώσεις ἐπωάζεται γιά καιρό πρίν ξεσπάσει. Πολλές φορές ὁ βίαιος λόγος, ἡ τοξικότητα, οἱ ἀκρότητες, ἡ ἀπουσία κυρώσεων μετά τήν παραβίαση κανόνων, ἡ ἔλλειψη ὁρίων, ἡ ρητορική μίσους προηγούνται τῆς σωματικῆς βίας. Τό φαινόμενο δέν εἶναι νέο. Ὑπῆρχε βία μεταξύ ἀνηλίκων καί παραβατικότητα καί στήν Ἑλλάδα, καί πολύ περισσότερο σέ χώρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Αὐτό πού ἔχει ἀλλάξει εἶναι μία αὐξητική τάση καί κυρίως τά ποιοτικά χαρακτηριστικά τῆς συμπεριφορᾶς, ἡ ὁποία πολλές φορές παραπέμπει σέ ἀκραία βία καί ιδιαίτερα ἐπιθετικές ἐνέργειες.

* * * * *

5. Τά παιδιά θῦτες ἔχουν ἔκτεθεῖ σέ βία στό σπίτι τους; Ποιός εἶναι ὁ ρόλος καί ἡ εὐθύνη τῆς οἰκογενείας;

Τίς περισσότερες φορές ἰσχύει κάτι τέτοιο τό ὅποιο ἀποδεικνύεται στήν καθημερινή κλινική πρακτική. Δέν εἶναι ὅμως, ἡ μοναδική ἀρνητική ἐπιρροή. Ἡ ἀνεξέλεγκτη ἔκθεση στά θεάματα τῆς τηλεόρασης, στά διαδικτυακά παιχνίδια καί στά μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης δημιουργεῖ ἕνα σύστημα ἀξιῶν καί πεποιθήσεων πού καθοδηγοῦν τά παιδιά καί τούς ἐφήβους πρὸς βίαιες συμπεριφορές. Ἡ ἔκθεση σέ σκηνές βίας ξεκινᾷ ἀπό πολύ μικρή ἡλικία. Ἄς μήν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἔκθεση στίς ὀθόνες καί οἱ ἐπιλογές ὅσων τό μικρό παιδί θά παρακολουθήσει ἐμπίπτει στήν εὐθύνη καί στήν κριτική ἱκανότητα τοῦ γονέα. Τά παιδιά ἔχουν μιμητική συμπεριφορά. Θά μιμηθοῦν αὐτό πού βλέπουν ἢ θά τό δοκιμάσουν καί, μέσω τῆς ἀποδοχῆς ἢ μή αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς, αὐτή ἡ συμπεριφορά θά ἐνισχυθεῖ ἢ ὄχι.

Ὁ γονέας διδάσκει μέ τό παράδειγμά του καί λιγότερο μέ τά λόγια του. Ἐπομένως, ἡ ὑποστήριξη καί ἡ ἐνίσχυση τοῦ γονεϊκοῦ ρόλου πρέπει νά ξεκινοῦν ἀπό ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνονται γονεῖς. Εἶναι σημαντικό ὁ γονέας νά γνωρίζει τά ἀναπτυξιακά στάδια τοῦ παιδίου, νά ἀναπτύξει

ένσυναίσθηση προς τις ανάγκες του και νά έχει χρόνο μαζί του. Στή σημερινή εποχή περισσότεροι γονείς απλώς διεκπεραιώνουν τις υποχρεώσεις τους απέναντι σέ ένα παιδί, εκπληρώνοντας τις υλικές και πρακτικές απαιτήσεις τής καθημερινότητας και όχι τις συναισθηματικές του ανάγκες. Τό παιδί μεγαλώνει μέ τό βλέμμα του στραμμένο στον γονέα, στόν όποιο θά θελήσει νά άπευθυνθεϊ στή δύσκολη στιγμή.

* * * * *

6. Ένα θύμα έκφοβισμού είναι έν δυνάμει θύτης στό προσεχές μέλλον;

Ένα θύμα έκφοβισμού μπορεί νά μετατραπεϊ σέ θύτη υπό προϋποθέσεις. Δέν γίνονται όλοι θύτες. Όπως και ένας μάρτυρας μιās βίαιης σκηνής μπορεί νά γίνει θύτης, διότι νιώθει και ό ίδιος όπως τό θύμα. Ένας θεατής μιās κακοποιητικής συμπεριφορās «μαθαίνει» τήν άσχημη συμπεριφορά πού έκτυλίσσεται μπροστά του, μά πιά πολύ έσωτερικεύει και ένσωματώνει στό σύστημα άξιών και πεποιθήσεών του ότι δέν κάνουμε τίποτα, είναι OK νά κάνουμε ότι δέν βλέπουμε. Τό ζητούμενο είναι τό θύμα νά μήν κουβαλάει τό τραῦμα στήν υπόλοιπη ζωή του, αλλά νά τό έπεξεργαστεϊ και νά τό νοηματοδοτήσει λειτουργικά και γόνιμα.

* * * * *

7. Τί ρόλο παίζει ή ένασχόληση τών άνηλίκων μέ τό internet (μέσα κοινωνικής δικτύωσης, βιντεοπαιχνίδια);

Τό ότι συχνά άναπαράγεται μία δημόσια συζήτηση πού δαιμονοποιεί τήν ένασχολήση μέ τεχνολογικές έφαρμογές έπικοινωνίας και πληροφορικής είναι γνωστό -πλήν, όμως, μέχρι σήμερα κάτι τέτοιο δέν έχει τεκμηριωθεϊ έπιστημονικά. Έπιπλέον δέν μπορεί κανείς παρά νά παρατηρήσει ότι παρόμοιοι φόβοι μέ αυτούς πού διατυπώνονται σήμερα

για τό ίντερνετ καί τά βιντεοπαιχνίδια (ὅ,τι, δηλαδή, ἐξωθοῦν τά παιδιά στή βία) διατυπώνονταν πρίν ἀπό 40 χρόνια για τήν τηλεθέαση πολεμικῶν καί ἄλλων βίαιων σκηνῶν στήν τηλεόραση, πρίν ἀπό 60 χρόνια για τή θέαση παρόμοιων σκηνῶν στόν κινηματογράφο καί πρίν ἀπό 100 χρόνια για τήν ἀνάγνωση τέτοιων σκηνῶν στή μαζικοποιημένη ἀναπαραγωγή τῆς μυθοπλαστικῆς λογοτεχνίας. Ἡ μόνη οὐσιώδης διαφοροποίηση πού ἐπιφέρουν τά σύγχρονα μέσα πληροφορικῆς καί ἐπικοινωνίας εἶναι πώς ὁποιαδήποτε βίαιη περίσταση μέχρι χθές θά τήν μάθανε μόνο ἓνας στενός κύκλος θεατῶν (bystanderds), ἐνῶ σήμερα τήν πληροφορεῖται τό πανελλήνιο μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργεῖται ἓνα «*χρηματιστήριο ἐντυπώσεων*» πού, φυσικά, ἐξωθεῖ τά παιδιά, ἀνάμεσα στά ἄλλα σέ ὁλοένα καί πιό θεαματικές πράξεις βίας.

* * * * *

8. Ἀποτελεῖ ἡ ἀλλαγὴ σχολικοῦ περιβάλλοντος λύση; Πώς γίνεται ἡ ἐπιστροφή τοῦ θύματος στό σχολικό καί τό κοινωνικό περιβάλλον;

Ἐξαρτᾶται ἀπό τήν περίπτωση. Σέ μερικές περιπτώσεις λειτουργεῖ σάν νά δίνεται μία δεύτερη εὐκαιρία στόν ἀνήλικο θύτη. Εἴτε μείνει ἓνας μαθητής εἴτε ἀλλάξει σχολικό περιβάλλον, τό ζητούμενο εἶναι ἡ ὑποστήριξη πού θά δεχθεῖ, ὥστε νά ἐπεξεργαστεῖ ψυχικά αὐτό πού ἔχει συμβεῖ. Αὐτό ἀφορᾷ τόσο τό θύμα ὅσο καί τόν θύτη. Ἄρα τό πιό σημαντικό εἶναι ἡ διαχειρίση τῶν παιδιῶν τόσο ἀπό τούς ἐκπαιδευτικούς ὅσο καί ἀπό τούς συμμαθητές τους, ἀλλά καί ἀπό κάποιον πού θά μπορέσουν νά ἐμπιστευτοῦν καί θά τά βοηθήσει νά ἐπεξεργαστοῦν τά τραύματά τους.

* * * * *

9. Ποῦ μπορεῖ νά ἀπευθυνθεῖ ἓνα θύμα bullying

για να βρεϊ προστασία;

Καταρχάς τά παιδιά θά πρέπει νά ένδυναμώνονται από μικρή ήλικία μέσω έκπαιδεύσης στά δικαιώματά τους ώστε νά αναγνωρίζουν έγκαίρως τίς παραβιάσεις σέ βάρος τους καί νά μήν ντρέπονται ή φοβοῦνται νά κανοῦν κάτι γί αυτές.

Τά περιστατικά έκφοβισμοῦ μποροῦν νά τά έμπιστεύονται στους έκπαιδευτικούς τοῦ σχολείου σέ έξειδικευμένους έπαγγελματίες τῆς σχολικῆς μονάδας (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς), όταν υπάρχουν, στους διευθυντές/διευθύντριες, στους γονεῖς τους, οἱ όποῖοι μποροῦν νά υποβάλουν αναφορά, καί στήν αρμόδια Διεύθυνση Έκπαιδεύσης, εφόσον τό πρόβλημα δέν αντιμετωπιστεῖ μέσω τῆς συνεργασίας τους μέ τό σχολείο.

Έπίσης, μποροῦν νά υποβάλουν αναφορά στήν ειδική ψηφιακή πλατφόρμα τοῦ Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων καί Άθλητισμοῦ <https://stop-bullying.gov.gr/>. Δικαίωμα πρόσβασης ἔχουν εκεί οἱ μαθητές/μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ή οἱ γονεῖς/κηδεμόνες μαθητῶν/μαθητριῶν πού φοιτοῦν στήν πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σέ κάθε περίπτωση ἂν όλα αὐτά δεν ἔχουν αποτέλεσμα, οἱ γονεῖς, τά παιδιά ανεξαρτήτως ήλικίας ή γονικῆς συγκατάθεσης καί όποιοσδήποτε ενήλικας ἔχει αντίληψη παραβίασης δικαιώματος παιδίου, μποροῦν νά απευθυνθοῦν στό Συνήγορο τοῦ Πολίτη στά τηλέφωνα 213-1306703, 213-1306605, 8001132000, email: cr@synigoros.gr/el/anafora/ipovoli-anaforas (για υποβολή αναφορᾶς). Για πολύ σοβαρά περιστατικά, πού εκφεύγουν τίς αρμοδιότητες παρέμβασης τῶν παραπάνω Υπηρεσιῶν, μπορεῖ, κατά περίπτωση νά χρειαστεῖ καί ή συνδρομή τῆς αστυνομίας, όπως π.χ. σέ περιπτώσεις διαδικτυακοῦ έκφοβισμοῦ.

Μία ακόμη εφαρμογή ή «*Safe Youth*» μέ την οποία μπορούν να καταγγείλουν περιστατικά βίας και κακοποίησης οι ανήλικοι ηλικίας 12-18 ετών. Θα είναι ελεύθερη εφαρμογή για όλους τους πολίτες. Το «*κουμπί πανικού*» θα είναι διαθέσιμο μόνο για τους ανηλίκους άνω των 12 ετών και θα μπορούν να το ενεργοποιήσουν σε περίπτωση που βρίσκονται σε κίνδυνο, για να καλέσουν άμέσως την αστυνομία. Επίσης έχει τεθεί σε λειτουργία από την Ελληνική Αστυνομία το 10201, ή 24ωρη τηλεφωνική γραμμή για την προστασία των ανηλίκων. Η γραμμή έρχεται να ενισχύσει επιπλέον δράσεις ήπιας αστυνόμευσης και ευαισθητοποίησης για θέματα που αφορούν την πρόληψη και την αντιμετώπιση περιστατικών ανήλικης παραβατικότητας.

* * * * *

10. Ποιά είναι ή ένδεδειγμένη στάση της οικογενείας; Ή καταγγελία αποτελεί λύση;

Είναι εξαιρετικά δύσκολο για τους γονείς να μαθαίνουν ότι το παιδί τους έκφοβίζεται ή περιθωροποιείται. Ίδίως όταν το παιδί λέει «δέν θέλω να ξαναπάω στο σχολείο γιατί μέ κοροϊδεύουν», ο γονέας μπορεί να αισθάνεται εύαλτος ή/και θυμωμένος. Αντιλαμβανόμαστε επίσης ότι το τελευταίο διάστημα υπάρχει -σε πολλές υποθέσεις- μία αμοιβαία καχυποψία ανάμεσα στους γονείς και στο σχολείο. Αυτή ή συνθήκη δυστυχώς τροφοδοτεί μεγάλη ένταση άκομη και σε μικρότερες έκτασης ή βαρύτητας περιστατικά.

Επομένως καλό είναι τά σχολεία μαζί μέ τους γονείς και τά παιδιά να προσπαθούν να βρουν μία κοινή γλώσσα, έναν τρόπο επικοινωνίας και συνεργασίας που να μή στηρίζεται στο δίπολο «άμυνα-επίθεση». Οι γονείς, επίσης, πρέπει να άκοϋν προσεκτικά τό παιδί και να μήν ενεργοϋν για λογαριασμό του, χωρίς να εξασφαλίζουν ότι έχει πεϊ τη γνώμη του επί

τῶν θεμάτων πού τό ἀφοροῦν. Τί θέλει, τί ἀνάγκες ἔχει, τί προσδοκίες ἔχει ἀπό τούς χειρισμούς μας; Σέ αὐτή τήν κατεύθυνση εἶναι πολύ σημαντική ἡ τροφοδότηση τῆς σχέσης ἐμπιστοσύνης παιδιῶν καί γονέων μέ τήν ἐξασφάλιση τῆς παρουσίας καί τῆς διαθεσιμότητας τῶν τελευταίων, καθώς καί τοῦ τόσο ἀναγκαίου ποιοτικοῦ χρόνου γιά συζητήση στήν οἰκογένεια.

Όταν οἱ γονεῖς αἰσθάνονται μόνοι, εἶναι σημαντικό, νά ζητοῦν βοήθεια ἀπό ἀρμοδίους φορεῖς καί ὑπηρεσίες, ὥστε νά διαχειριστοῦν τίς δικές τους ματαιώσεις, τίς ἀνάγκες, τόν δικό τους θυμό γι' αὐτό πού συμβαίνει καί τή σχέση τους μέ τό παιδί τους. Ἀπό πλευρᾶς Πολιτείας, εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐνισχύση τῶν κοινωνικῶν ὑπηρεσιῶν καί τῶν ὑπηρεσιῶν ψυχικῆς υἰείας στήν κοινότητα, ὥστε νά μποροῦν νά ὑποστηρίξουν τίς ἀνάγκες τῶν οἰκογενειῶν.

Τέλος, ἐνεργοποίηση τῆς ἀστυνομίας καί τοῦ μηχανισμοῦ ποινικῆς δικαιοσύνης πρέπει νά ἀποτελέσει ἔσχατη λύση γιά σοβαρές περιπτώσεις, δεδομένου ὅτι οἱ διαδικασίες αὐτές ἐπιτείνουν ἀντί νά ἀμβλύνουν τίς ἐντάσεις καί εἶναι μακροχρόνιες καί ψυχοφθόρες.

* * * * *

11.Εὐθύνεται τό ἐκπαιδευτικό σύστημα γιά τή δημιουργία ἐνός ἀνταγωνιστικοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος, τό ὁποῖο συχνά τροφοδοτεῖ τή βία;

Οἱ εἰδικοί δέν τό ἀποκλείουν. Διότι πρῶτον, τό βαρὺ ἀναλυτικό πρόγραμμα σπουδῶν φαίνεται νά ἐστιάζει δυσανάλογα στήν ἀπόκτηση γνώσεων, μήν ἀφήνοντας ἐπαρκή χρόνο γιά τήν καλλιέργεια δεξιοτήτων πού σχετίζονται μέ τήν ἀλληλεπίδραση, τό διάλογο καί τήν ἐμπειρική ἐξοικειώση μέ δημοκρατικές διαδικασίες, καθώς καί με τή φύση καί τό περιεχόμενο τῶν κανόνων, γεγονός πού ἐντείνει καί τίς ἐπιθετικές

συμπεριφορές και τά έλλείμματα έμπιστοσύνης μέσα στο σχολείο. Συνολικά φαίνεται ότι ή ένδυνάμωση τών μαθητριών και μαθητών και ή ένισχύση του άλληλοσεβασμοϋ έχουν τεθεί στο περιθώριο αυτού που γίνεται αντιληπτό ως «κανονικό πρόγραμμα» του σχολείου.

Είναι δέ αξιοσημείωτο ότι ή δυσαναλογία στο επίπεδο τής σχολικής ύλης δέν οδηγεί σε περισσότερες γνώσεις, αντίθετα ύπονομεύει τίς παιδαγωγικές σχέσεις και τήν ούσιαστική ανάπτυξη δεξιοτήτων. Αυτό, έξάλλου, αντικατοπτρίζεται και στίς χαμηλές επιδόσεις τών Έλλήνων μαθητών στο σύστημα αξιολόγησης PISA του Ο.Ο.Σ.Α.

Σύν τοις άλλοις, διαπιστώνεται συχνά ότι μαθήτριες και μαθητές που για όποιονδήποτε λόγο χρειάζονται παραπάνω χρόνο για τήν έκμαθήση τής ύλης ή δέν διαθέτουν πόρους για φροντιστήρια, μένουν πίσω χανόντας τή δυνατότητα να συγχρονιστούν μέ τούς συμμαθητές τους και έτσι σε όρισμένες περιπτώσεις τροφοδοτείται ο θυμός παιδιών και έφήβων που δέν βρίσκουν τή θέση και τό ρόλο τους στο σχολείο. Αυτή ή κούρσα προς τίς Πανελλαδικές εξέτασεις θυμίζει τό παιχνίδι μέ μουσικές καρέκλες, που αυτόνόητα τρέφει και μία κουλτούρα ανταγωνιστικοϋ άτομικισμοϋ. Επίσης, έκ τών πραγμάτων, ευάλωτα παιδιά (παραδείγματος χάριν παιδιά μέ αναπηρία ή /και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή παιδιά διαφορετικοϋ έθνοτικοϋ/έθνικοϋ προφίλ χρειάζονται τήν προσαρμογή του προγράμματος στίς δικές τούς ανάγκες μέσω διαφοροποιημένης διδασκαλίας και άλλων εργαλείων. Διαφορετικά, μένουν εκτός τής εκπαιδευτικής διαδικασίας και αισθάνονται ένταση και απογοήτευση, ενώ ένίστε αντιμετωπίζονται ως «βαρίδια» στην κούρσα τών ύπολοίπων, περιθωριοποιούνται και γίνονται αποδέκτες πολύπλευρης επιθετικής συμπεριφοράς.

Ἡ βία, βέβαια, δέν τροφοδοτεῖται μόνο ἀπό τόν ἀνταγωνισμό, πού ἔχει τή δική του (ἀρνητική) ἐπίδραση στή σχέση μέ τόν ἑαυτό μας καί τούς ἄλλους. Δημιουργεῖται καί συντηρεῖται καί ἀπό ἄλλους παράγοντες.

Σέ κάθε περίπτωση, θά πρέπει νά ἀποφασίσουμε τί θέλουμε ἀπό τό σύγχρονο σχολεῖο. Μέ γνώμονα τή Διεθνή Σύμβαση γιά τά δικαιώματα τοῦ Παιδίου καί τίς σύγχρονες ἐπιστημονικές κατευθύνσεις, εἶναι ἀναγκαῖο νά ἐπαναπροσεγγίσουμε τόν ρόλο, τή στοχοθεσία καί τούς ἄξονες λειτουργίας του.

* * * * *

12.Τί μπορεῖ νά κάνει τό σχολεῖο;

Ἡ πρόληψη τῆς βίας δέν γίνεται μέ ἀποσπασματικά προγράμματα καί πιλοτικές δράσεις οὔτε κἂν μέ ἐργαστήρια δεξιοτήτων παρότι αὐτά ἀποτιμῶνται ὡς πολύ θετικό βῆμα. Περαιτέρω δέν γίνεται οὔτε μέ δυσανάλογα αὐστηρά παιδαγωγικά μέτρα, διότι ἄλλο ἢ ὀριοθέτηση καί ἄλλο ἢ τιμωρία.

Τό σχολεῖο ὀφείλει νά τροφοδοτεῖ μία δημοκρατική κουλτούρα σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή συμμετοχή τῶν παιδιῶν στό σχολικό γίγνεσθαι, ὥστε νά διασφαλίζει, μεταξύ ἄλλων, ἕνα κλίμα ἐμπιστοσύνης πού ἐνθαρρύνει τήν ἐκμυστήρευση. Ἐάν ὁ μαθητής/ἡ μαθήτρια δέν μᾶς ἐμπιστεύεται, γιατί νά μᾶς μιλήσει; Ἡ ὑποχρέωση ἀκρόασης τῆς γνώμης τοῦ παιδιοῦ δέν πρέπει νά γίνεται ἀντιληπτή ὡς «δικαιωματική πολυτέλεια» ἀλλά ὡς πρακτική ἀναγκαιότητα στήν κατεύθυνση τῆς ἀνάπτυξης δεξιοτήτων τοῦ παιδιοῦ καί πρόληψης τῆς κάθε εἵδους κακοποίησης του.

Ἀφετέρου τό σχολεῖο ὑποχρεοῦται νά καλλιεργήσει μία κουλτούρα μηδενικῆς ἀνοχῆς τῆς βίας. Σέ ἕνα τέτοιο περιβάλλον ἡ βία καί ἡ ἐπιθετικότητα, ἀπό ὅποιον/ὅποια κι' ἂν προέρχεται, κατονομάζεται ἀμέσως καί ἀπομονώνεται ἀπό ὅλους τούς παρατηρητές (παιδιά καί

έκπαιδευτικούς). Πολλές σχολικές μονάδες σήμερα, δυστυχώς, εστιάζουν στη διαχείριση του φαινομένου μετά την κλιμάκωσή του, ενώ οι συμπεριφορές που όδηγησαν εκεί μπορεί να παραβλέπονταν επί μακρόν από τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

Συνολικά ή μετατόπιση προς το δημοκρατικό σχολείο προϋποθέτει δομικές αλλαγές, που περιλαμβάνουν τη δημοκρατική σχολική διοίκηση και τη συνεργασία τριμερώς (γονείς-έκπαιδευτικοί-παιδιά), τη βιωματική εκπαίδευση των παιδιών στα ανθρώπινα δικαιώματα σε συστηματική βάση, τον σεβασμό της προσωπικότητας και της γνώμης του παιδιού έμπράκτως στη σχολική καθημερινότητα, την ενίσχυση των μαθητικών κοινοτήτων και συμβουλίων, την υιοθέτηση απλών και σοφών διαδικασιών για την πρόληψη και έγκαιρη αναγνώριση της βίας σε βάρος ανηλίκων (ένδοικογενειακής και ένδοσχολικής). Πολύτιμο έργαλείο είναι και ο θεσμός της σχολικής διαμεσολάβησης στο πλαίσιο της οποίας τα ίδια τα παιδιά με την καθοδήγηση και την έποπτεία επιμορφωμένων εκπαιδευτικών παρεμβαίνουν για τη διαχείριση και την άμβλυνση των εντάσεων στη σχολική καθημερινότητα, προλαβαίνοντας συχνά τα χειρότερα.

Όλα τα παραπάνω απαιτούν συνεκτικές βιωματικές επιμορφώσεις των εκπαιδευτικών για τη βελτίωση της παιδαγωγικής σχέσης με τα παιδιά, την ανάπτυξη της συνεργασίας μαζί τους, την αναγνώριση και τη διαχείριση της κακοποίησης/ παραμέλησης (που συχνά τροφοδοτούν και την ένδοσχολική βία) και την αντιμετώπιση κρίσεων στην καθημερινότητά τους. Υπό το πρίσμα της ενίσχυσης των αντανakλαστικών του σχολείου, σημαντικός είναι ο ρόλος των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών των σχολικών μονάδων των οποίων η σταθερή παρουσία σε όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας θεωρείται ιδιαίτερα βοηθητική.

Τέλος, είναι αναγκαία ή συνεργασία με ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες εκτός του σχολείου για την έγκαιρη πλαισίωση οικογενειών και παιδιών σε κίνδυνο, επομένως είναι απαραίτητη ή ενίσχυση αυτών των υπηρεσιών, που αυτή τη στιγμή αντιμετωπίζουν σοβαρές προκλήσεις και είναι αναγκαίο να επαναπροσεγγίσουμε το ρόλο της στοχοθεσίας και τούς άξονες λειτουργίας του.

Όταν τοποθετούμαι σε ένα σχολείο, περνώ από όλες τις τάξεις και συστήνομαι. Θέλω να δημιουργήσω ένα χώρο υποδοχής των παιδιών με ιδιωτικότητα και απόρρητο. Τα παιδιά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έρχονται από μόνα τους, έχουν επίγνωση των θεμάτων που τούς απασχολούν. Το μεγαλύτερο πρόβλημα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι το ότι οι τοποθετήσεις γίνονται συχνά με καθυστέρηση (ακόμα και αρχές Δεκεμβρίου), ενώ πολύ συνάδελφοι αναλαμβάνουν ακόμα και τρεις ή πέντε (αν πρόκειται για ΕΔΥ) σχολικές μονάδες. Την επόμενη χρονιά, δέ, θα τοποθετηθούν σε διαφορετικά σχολεία. Αυτό καθιστά σχεδόν αδύνατο να γνωριστούν με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, να έμβραθούν στις παθογένειες και να κερδίσουν την εμπιστοσύνη εκπαιδευτικών, γονέων και παιδιών.

* * * * *

13. Η αντιμετώπιση της βίας σε βάρος των παιδιών μέσα και έξω από το σχολείο σχετίζεται με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση;

Θεωρούμε πώς, άμεσα. Καταρχάς ο Συνήγορος και με αφορμή το Έθνικό Σχέδιο Δράσης για την προστασία των Παιδιών από Σεξουαλική Κακοποίηση και Έκμετάλλευση, έχει υπογραμμίσει ότι η υποενότητα των εργαστηρίων δεξιοτήτων δεν θεωρείται επαρκής και δεν πληροί τις προδιαγραφές ενός μαθήματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Τόσο το

Συμβούλιο της Εύρώπης όσο και τό Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνηγόρων τοῦ Παιδιοῦ ἔχουν ὑπογραμμίσει ἐπανειλημμένα τήν ἐπιτακτική ἀνάγκη υἱοθέτησης ἐνός σύγχρονου, συνεκτικοῦ μαθήματος σεξουαλικῆς διαπαιδαγώγησης στά σχολεῖα, εἰδικά προσαρμοσμένου στό ἐκάστοτε ἀναπτυξιακό στάδιο τῶν παιδιῶν. Ἐνα τέτοιο μάθημα, στή σύγχρονη μορφή του, δέν ἐστιάζει στίς σεξουαλικές σχέσεις, ὅπως νομίζουν κάποιοι.

Ἐστιάζει κυρίως:

α)στην προλήψη καί τήν ἔγκαιρη ἀναγνώριση τῆς σεξουαλικῆς κακοποιήσεως σέ βάρος τῶν παιδιῶν, δεδομένου ὅτι εἶναι κρίσιμη ἡ ἐνημέρωση τῶν ἀνηλίκων ἀπό μικρή ἡλικία ὡς πρός τά ὅρια τοῦ σώματός τους καί τίς ἀνάρμοστες συμπεριφορές πού ἐκλαμβάνονται ἀπό τούς ἀνηλίκους ὡς οἰκειότητα ἢ τρυφερότητα. Περαιτέρω, αὐτά τά μαθήματα προσφέρουν πληροφορίες γιά τό ψηφιακό περιβάλλον, ἐφοδιάζοντας τις μαθήτριες καί τούς μαθητές μέ πολύτιμες γνώσεις καί ὡς πρός τή διαδικτυακή παρενόχληση, κακοποίηση, τό grooming (ἀποπλάνηση μέσω διαδικτύου) κ.ἄ.

β) στήν προλήψη καί τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐνδοσχολικῆς βίας καί τοῦ ἐκφοβισμοῦ καθώς μεγάλο μέρος τῶν συμπεριφορῶν πού ἐκδηλώνονται στή σχολική καθημερινότητα σχετίζονται μέ κυρίαρχες ἀναπαραστάσεις τῶν ἑμφυλων ρόλων καί μέ μία ἐσφαλμένη ἐρμηνεία τῆς θηλυκότητος καί τῆς ἀρρενοπότητος. Γιά πολλά ἀγόρια, γιά παράδειγμα, ἐκδηλώση βίας ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωση κοινωνικῶν προσδοκιῶν πού ἀναπαράγονται ποικιλοτρόπως

γ) στά ζητήματα προστασίας τῆς ἀναπαραγωγικῆς τοῦς ὑγείας, καθώς οἱ ἔφηβοι καί ἔφηβες ἀναζητοῦν πληροφορίες ἀπό τον ἀχανῆ καί ἐπικίνδuno κόσμο τοῦ διαδικτύου, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀκολουθοῦν πρακτικές πού τοῦς/τίς ἐκθέτουν σέ σοβαροῦς κινδύνους.

δ) στά ζητήματα σεβασμοῦ στίς σχέσεις ένσυναίσθησης καί συμπερίληψης. Ίδανικά, ἓνα τέτοιο μάθημα έντάσσει καί τούς γονεῖς στή διαδικασία μέ συζητήσεις καί ἐργαστήρια, ένῶ προϋποθέτει τήν ἐπιμόρφωση τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

* * * * *

14. Ποιές ποινές προβλέπονται γιά γονεῖς/κηδεμόνες, ἐκπαιδευτικούς καί ἀνηλίκους θύτες;

Ὁ ποινικός νομοθέτης, κινούμενος στή σωστή κατεύθυνση, ἀντιμετωπίζει διαφορετικά τή νεανική παραβατικότητα ἀπό τίς ἐγκληματικές ἐνέργειες ἐνός ἐνήλικα. Σ' αὐτή τήν κατεύθυνση, προβλέπει τή διαφορετική μεταχείριση τοῦ ἀνηλίκου ἀνάλογα μέ τήν ἡλικία του, θέτοντας ὡς προτεραιότητα τήν ἀναμόρφωσή του. Εἰδικότερα, τά ποινικά ἀδικήματα πού τελοῦνται ἀπό παιδιά κάτω τῶν 12 ἐτῶν παραμένουν ἀτιμώρητα.

Ἐτσι, ὅταν πρόκειται γιά ἀνηλίκους παραβάτες ἡλικίας ἀπό 12 ἕως 15 ἐτῶν, ἡ ἀξιόποινη πράξη πού τελέστηκε δέν καταλογίζεται σέ αὐτούς, μέ τό δικαστήριο νά δύναται νά τούς ἐπιβάλει μόνο ἀναμορφωτικά ἢ θεραπευτικά μέτρα. Σέ αὐτούς πού ἔχουν συμπληρώσει τό 15ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους, πέραν τῶν ἀνωτέρω, νά δίνεται νά ἐπιβληθεῖ καί ὁ ἐγκλεισμός τους σέ εἰδικό κατάστημα κράτησης νέων (σ.σ. στόν Αὐλῶνα). Συναντᾶμε τόν ἐγκλεισμό σπάνια στή δικαστηριακή πρακτική καί ἀφορᾶ ἀποκλειστικά ἐξαιρετικῆς βαρύτητας κακουργηματικές πράξεις πού στρέφονται κατά τῆς ζωῆς καί τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος (ἄρθρο 127 Π.Κ.). Τά συνηθέστερα ἀναμορφωτικά μέτρα πού συναντᾶμε στήν πράξη ἀφοροῦν τήν ἐπιπλήξη, τή συνδιαλλαγή μεταξύ ἀνηλίκου δράστη καί θύματος γιά ἔκφραση συγγνώμης, τήν ἀποζημίωση τοῦ θύματος ἢ τήν κατ' ἄλλο τρόπο ἄρση ἢ μείωση τῶν συνεπιῶν τῆς πράξης ἀπό τόν ἀνήλικο καί φυσικά τήν

παρακολούθηση κοινωνικῶν καί ψυχολογικῶν προγραμμάτων σέ κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς, ἢ ιδιωτικούς φορεῖς (σ.σ. προβλέπονται συνολικά 12 με 13 μορφωτικά μέτρα).

Ἀντιστοίχως, διαφορετική εἶναι καί ἡ δικονομική μεταχείριση τοῦ ἀνηλίκου κατά τήν ποινική προδικασία. Τυχόν προσωρινή κράτηση χωρεῖ μόνο γιά ἀνηλίκους πού ἔχουν ὀλοκληρώσει τό 15ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους καί σέ καμία περίπτωση δέν μπορεῖ νά ὑπερβαίνει τούς ἑξι μήνες, ἐνῶ ἀφορᾷ μόνο ἐξαιρετικά σοβαρά ἀδικήματα, ἀνθρωποκτονία, βιασμό ἢ πολύ σοβαρή σωματική βλάβη.

Ὁ νομοθέτης δέν παραλείπει νά ἐπισημαίνει τήν εὐθύνη πού φέρουν οἱ ἔχοντες τήν ἐπιμέλεια τοῦ ἀνηλίκου τυποποιώντας ὡς ἀδίκημα τήν «*παραμέληση ἐποπτείας ἀνηλίκου*». Ὅποιος, λοιπόν, ἐνῶ ἔχει ὑποχρέωση ἐποπτείας ἀνηλίκου κάτω τῶν 15 ἐτῶν, παραλείπει καί νά τόν παρεμποδίσει ἀπό τήν τέλεση ἀξιόποινης πράξης, τιμωρεῖται μέ φυλάκιση ἕως ἓνα ἔτος (σ.σ. ὑποχρέωση ἐποπτείας ἔχουν καί οἱ ἐκπαιδευτικοί). Στήν περίπτωση, ὡστόσο, πού ὑπαίτιος τῆς παράλειψης ἐποπτείας εἶναι γονέας ἢ ἐπίτροπος, ἡ ποινή φυλάκισης μπορεῖ νά φτάσει ἕως καί τά δύο ἔτη.

Δυστυχῶς ὁ τραμπουκισμός (bullying) μπορεῖ νά λάβει πολλές μορφές. Ἔτσι, συναντᾷμε κατά κόρον περιπτώσεις ἀπειλῶν, λεκτικῶν καί ἐκφοβιστικῶν προσβολῶν πού θίγουν τήν τιμή τοῦ θύματος, ἐνῶ αὐξάνονται διαρκῶς καί οἱ σωματικές ἐπιθέσεις πού στρέφονται κατά τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητός του (ἀκόμη καί κατά τῆς ζωῆς του). Στούς δέ ἀνηλίκους, καί εἰδικότερα στό σχολικό ἐκφοβισμό, συναντᾷμε ὅλο καί συχνότερα περιπτώσεις διαδικτυακοῦ bullying μέ τήν παραβίαση τῶν προσωπικῶν δεδομένων τοῦ θύματος καί τήν ἀπόπειρα ἐξευτελισμοῦ του. Ἦδη τό ποινικό μας ὄπλοστάσιο παρά τήν ἀνασφάλεια δικαίου πού προκαλοῦν οἱ ὀλοένα καί συχνότερες ἀλλαγές του, ἔχει σειρά διατάξεων

όπου μπορεί να υπαχθεί κάθε μία από τις ως άνω αναφερόμενες πράξεις που έμπίπτουν στο bullying. Επί της ουσίας, τις συναντάμε στην πλημμεληματική τους μορφή με το πλαίσιο ποινής να διαμορφώνεται μέχρι και τα 5 έτη φυλάκισης για παραπάντες άνω των 15 ετών.

Ειδικής αναφοράς χρήζει η διάταξη του 312 του Ποινικού Κώδικα, η οποία θεσπίστηκε μετά τον θάνατο του αδικοχαμένου σπουδαστή Βαγγέλη Γιακουμάκη το Μάρτιο του 2015 και αφορά πράξεις σωματικών βλαβών που στρέφονται κατά αδύναμων ατόμων. Σύμφωνα με αυτή τη διάταξη, οι περιπτώσεις αυτές ανάγονται σε «*ιδιώνυμο έγκλημα*», αυξάνοντας τα ελάχιστα όρια έπαπειλούμενης ποινής. Προχωρά, λοιπόν, στην ποινική έξομοίωση της «*μεθοδευμένης πρόκλησης εντόνου σωματικού πόνου*» ή «*ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη*», συνήθεις πρακτικές στο πλαίσιο του σχολικού εκφοβισμού, με την κατηγορία της «*πρόκλησης σωματικής βλάβης*».

Επισημαίνουμε ότι: Η έπαύξηση των ποινών και αντιμετώπιση των ανηλίκων ως εγκληματιών συνιστά μία όλισθηρή πλαγιά που θα οδηγήσει την κοινωνία μας σε ένα γκρεμό. Αυτό που χρειάζεται είναι να ενισχυθεί ή αποκαταστατική Δικαιοσύνη, με την ενεργή συμμετοχή των ανηλίκων στη διόρθωση των συνεπειών των πράξεών τους. Όμοίως ή στελέχωση των κοινωνικών υπηρεσιών με το κατάλληλο προσωπικό για την υποστήριξη των θυμάτων και την αναμόρφωση των παραβατών. Άς μή γελιόμαστε όμως, η πιο ουσιαστική θωράκιση των ανηλίκων είναι ένα σπίτι και ένα σχολείο που είναι εκεί για να ακούει τα προβλήματά τους και απέναντι στην κοινωνική απομόνωση να καλλιεργεί το αίσθημα της αλληλεγγύης.

* * * * *

15. Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά των θυμάτων και των θυτών, ποιές ηλικίες και πόσο συχνά δέχονται ή ασκούν

bullying, είναι τά άγόρια πιο έπιθετικά από τά κορίτσια καί πόσο έχει αύξηθει το ποσοστό διαδικτυακού έκφοβισμού;

Έχει αύξηθει ή βία τών έφήβων τά τελευταία χρόνια; Μπορεί σχεδόν καθημερινά νά μαθαίνουμε καί μιά καινούργια ιστορία βίαιων καβγάδων σέ σχολεία καί γειτονίες, όμως τά στοιχεΐα δείχνουν ότι δέν υπάρχει άκριβώς περισσότερη βία από ό,τι παλαιότερα. Μάλιστα σέ όλους τούς δείκτες τής έπιθετικής συμπεριφοράς καί τοϋ έκφοβισμού, ή Ελλάδα βρίσκεται κοντά ή καί κάτω από τό μέσο όρο τών συνολικά 41 χωρών -μεταξύ τών οποίων καί όλες οι χώρες τής Εϋρωπαϊκής Ένωσης- πού συμμετέχουν στό διεθνές έρευνητικό πρόγραμμα H.B.S.C (Health Behaviour in School-aged Children study-Πρόγραμμα ύγιους συμπεριφοράς για τά παιδιά πού φοιτούν στά Σχολεία)/WHO (World Health Organization-Παγκόσμιος Όργανισμός Υγείας). Αυτό πού έχει αλλάξει σημαντικά είναι κάποια χαρακτηριστικά τοϋ φαινομένου, τά ποιοτικά στοιχεΐα όπως τά ονομάζουν οι έρευνητές. Έτσι, τά βίαια έπεισόδια συμβαίνουν σέ όλο καί μικρότερες ήλικίες, έμπλέκονται καί κορίτσια ένώ όπως είναι άναμενόμενο, τό ψηφιακό bullying έχει αύξηθει ύπερβολικά.

Τά άποτελέσματα τής έρευνας (2024) πού πραγματοποίησε τό ΕΠΙΨΥ (Έρευνητικό Πανεπιστημιακό Ίνστιτούτο Ψυχικής Υγείας, Νευροεπιστημών καί Ίατρικής Άκριβείας «Κώστας Στεφανής») δείχνουν ότι:

-Σχεδόν ένας στους τρεις έφήβους (30,7%) ένεπλάκη πρόσφατα σέ βίαιο καυγά. Μάλιστα, σέ ποσοστό 8,4% οι έφηβοι αναφέρουν επανειλημμένοι έμπλοκή σέ βίαιο καυγά.

-Σχεδόν ένας στους όκτώ έχει ό ίδιος/ή ίδια πολύ πρόσφατα (τούς τελευταίους δύο μήνες) συμμετάσχει σέ έκφοβισμό κάποιου/ας άλλου/ης μαθητή/τριας στό σχολείο

-Ένας στους δεκατέσσερις (7,1%) έκανε ήλεκτρονικό έκφοβισμό καί τό 2,6% τό επανέλαβαν τουλάχιστον δύο φορές τό μήνα

-Σχεδόν ένας στους τέσσερις (22,1%) βίωσε πολύ πρόσφατα (τούς τελευταίους 2 μήνες) έκφοβισμό στό σχολείο.

-Θύμα ήλεκτρονικοῦ έκφοβισμοῦ ὑπῆρξε ένας στους δέκα (9,5%) έφήβους στό τελευταίο δίμηνο καί τό 2,9% αναφέρουν ὅτι τό παραπάνω συνέβη τουλάχιστον δύο φορές τό μήνα.

ΨΕΜΑΤΑ, ΠΕΙΡΑΓΜΑΤΑ,

ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΕΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Τό είδος τοῦ έκφοβισμοῦ πού οἱ έφηβοι αναφέρουν συχνότερα ὅτι βίωσαν ὡς θύματα εἶναι ἡ διάδοση ψεμάτων καί φημῶν (22,1%) καί τά προσβλητικά/ὑποτιμητικά πειράγματα (22%), ἐνῶ ἀκολουθοῦν ὁ ἀποκλεισμός ἀπό παρέες καί δραστηριότητες (18,3%) καί τά ἀστεῖα, σχόλια ἢ χειρονομίες σεξουαλικοῦ περιεχομένου (13,1%). Σέ χαμηλότερα ποσοστά αναφέρονται ἡ χρήση σωματικῆς βίας (6,7%) καί οἱ ἄσχημοι χαρακτηρισμοί γιά τήν ἐθνικότητα (7,5%) καί τή θρησκεία (5,6%).

Τά ἀγόρια αναφέρουν σέ ὑψηλότερο ποσοστό ἐμπλοκή σέ βίαιους καβγάδες καί συμμετοχή ὡς θύτες σέ σχολικό καί ήλεκτρονικό έκφοβισμό. Τά φύλα δέν διαφέρουν, ὡστόσο, ὡς πρός τό ποσοστό ἐκεῖνων πού ὑπέστησαν έκφοβισμό. Ὡς θύματα, τά ἀγόρια αναφέρουν σέ ὑψηλότερο ποσοστό βιώματα σωματικῆς βίας, ἄσχημων χαρακτηρισμῶν γιά τήν ἐθνικότητα καί τήν θρησκεία τους καί ἀστείων σχολίων ἢ χειρονομιῶν σεξουαλικοῦ περιεχομένου.

Μέ τήν ήλικία μειώνεται τό ποσοστό τῶν έφήβων πού αναφέρουν ἐμπλοκή σέ βίαιους καβγάδες. Τουλάχιστον μία φορά κατά τή διάρκεια τῶν τελευταίων 12 μηνῶν αναφέρουν ὅτι ἐνεπλάκησαν σέ βίαιο καβγά τό 35%

τῶν 11χρονων, τό 31,1% τῶν 13χρονων καί τό 27,0% τῶν 15χρονων. Οἱ 13χρονοι ἀναφέρουν σέ ὑψηλότερο ποσοστό τό ὅτι ὑπέστησαν σχολικό ἐκφοβισμό.

Συγκριτικά μέ τούς 15χρονους, οἱ 11χρονοι ὡς θύματα ἀναφέρουν σέ ὑψηλότερο ποσοστό βιώματα σωματικῆς βίας, ἀποκλεισμοῦ ἀπό παρέες καί δραστηριότητες καί λεκτικῶν προσβλητικῶν/ὑποτιμητικῶν πειραγμάτων

Τά ἀγόρια ἀναφέρουν σέ σχεδόν διπλάσιο ποσοστό (16%) ὅτι συμμετέχουν σέ εκφοβισμό ἄλλων μαθητῶν/τριῶν στό σχολεῖο συγκριτικά μέ τά κορίτσια (8,7%)

Οἱ ἔφηβοι ἀπό οἰκογένειες ὑψηλοτέρου οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου ἀναφέρουν σέ ὑψηλότερο ποσοστό ὅτι ἐνεπλάκησαν πρόσφατα σέ βίαιους καβγάδες.

Τέλος, διαπιστώνεται ὅτι τήν τελευταία τετραετία (2018-2022) ἔχει διπλασιαστεῖ τό ποσοστό τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐκφοβισμοῦ καί τῆς θυματοποίησης μέσω τῶν ψηφιακῶν μέσων ἐπικοινωνίας

*Πηγή : Ἐφημερίδα Καθημερινή -Ἐνθετο 3.11.2024.

Μετά πατρικῶν εὐχῶν.
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ Δανιήλ

